

Aan een onbekende god

Eerder verschenen in de reeks Bint Klassiek

De kern van de zaak – Graham Greene

Thérèse – François Mauriac

JOHN STEINBECK

Aan een
onbekende
god

B Uitgeverij Bant

Oorspronkelijke vertaling E.D. Veltman-Boissevain (1953)

Herziening en actualisering vertaling Uitgeverij Bint BV (2017), met dank aan Arthur de Bruin.

Eerder verschenen bij Van Holkema & Warendorf N.V. (1953) en in samenwerking met Em. Querido's Uitgeverij N.V. in de Salamanderreeks (1963)

ISBN: 978-94-92612-02-1

NUR: 302

Oorspronkelijke titel *To a god unknown*

Omslagontwerp Studio Ron van Roon

Verzorging binnenwerk Gewoon Geertje

De uitgever heeft alles in het werk gesteld om alle rechthebbenden van dit werk te achterhalen. Dat is slechts ten dele gelukt. Mocht u menen enige aanspraak te maken op welke rechten dan ook, dan wordt u verzocht contact op te nemen met de uitgever.

Niets uit deze uitgave mag openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, internet, of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

1

Toen op de boerderij van Wayne bij Pittsford in Vermont de oogst goed en wel was binnengehaald, toen het hout voor de winter gehakt was en het eerste dunne laagje sneeuw op de grond lag, liep Joseph Wayne op een late namiddag naar de leunstoel bij de haard en ging voor zijn vader staan. De twee mannen leken veel op elkaar. Ze hadden allebei een grote neus en hoge, harde jukbeenderen. Beider gezicht leek gemaakt van een materie die harder en duurzamer was dan vlees, een keiharde stof die niet gemakkelijk veranderde. Josephs baard was zwart en zijdeachtig, nog zo dun dat men de vage omtrek van zijn kin erdoorheen kon zien. De baard van de oude man was lang en wit. Hij bevoelde hem met onderzoekende vingers en vouwde de punten netjes naar binnen, waar zij geen kwaad konden. Het duurde even voor de oude man beseftte dat zijn zoon bij hem stond. Hij sloeg zijn ogen op. Oude, wijze, rustige ogen, die erg blauw waren. Josephs ogen waren net zo blauw, maar vol vuur en jeugdige nieuwsgierigheid. Nu hij eenmaal voor zijn vader stond, aarzelde Joseph om zijn laatste ketterij ter sprake te brengen.

‘Het land zal nu wel niet meer genoeg opbrengen, vader,’ zei hij nederig.

De oude man trok zijn wit-bruin geruite sjaal om zijn magere, nog ongebogen schouders. Zijn stem was zacht en leek geschapen voor het uitspreken van eenvoudige gerechtigheid. ‘Wat zijn je klachten, Joseph?’

‘U heeft zeker ook gehoord dat Benjy een meisje heeft, vader. Benjy gaat in het voorjaar trouwen. In het najaar zal er wel een kind komen en volgende zomer nog een kind. Het land breidt zich niet uit, vader. Er zal niet genoeg zijn.’

De oude man sloeg langzaam zijn ogen neer en keek naar zijn vingers, die zich traag verstrengelden op zijn schoot. ‘Benjamin heeft het mij nog niet verteld. Je kan er nooit zeker van zijn wat Benjamin in zijn hoofd heeft. Weet je zeker dat het ditmaal ernst is?’

‘De Ramseys hebben het rondverteld in Pittsford, vader. Jenny Ramsey heeft een nieuwe jurk en ziet er knapper uit dan gewoonlijk. Ik heb haar vandaag gezien. Ze wilde me niet aankijken.’

‘Aha, misschien is het dan wel zo. Benjamin zou mij die dingen moeten vertellen.’

‘Dus u ziet, vader, het land zal niet genoeg kunnen opbrengen voor ons allemaal.’

John Wayne sloeg zijn ogen weer op. ‘Er is voldoende land, Joseph,’ zei hij rustig. ‘Burton en Thomas brachten beiden hun vrouw hiernaartoe en er was voldoende land. Jij volgt op hen in leeftijd. Je moest maar trouwen, Joseph.’

‘Er is een grens, vader. Het land kan voedsel opbrengen voor een bepaald aantal mensen en niet meer.’

Er kwam een zekere felheid in de ogen van zijn vader. ‘Draag jij je broers een kwaad hart toe, Joseph? Is er een ruzie geweest waarvan ik niets afweet?’

‘Nee, vader,’ protesteerde Joseph. ‘De boerderij is te klein en...’ Hij boog zijn lange lichaam voorover naar zijn vader. ‘Ik verlang naar een stuk land dat helemaal van mij is, vader. Ik heb gelezen over het westen en het vruchtbare land daar, dat helemaal niet duur is.’

John Wayne zuchtte en streek over zijn baard, terwijl hij de punten naar binnen vouwde. Er daalde een broeiende stilte neer tussen de twee mannen, terwijl Joseph voor de patriarch stond en zijn beslissing afwachtte.

‘Kun je niet een jaar wachten?’ zei de oude man ten slotte. ‘Een jaar of twee is niets als je vijfendertig bent. Als je een jaar kunt wachten, of hoogstens twee, dan zou ik het niet erg vinden. Jij bent niet de oudste, Joseph, maar ik heb jou altijd beschouwd als degene die de vaderlijke zegen moet ontvangen. Thomas en Burton zijn prima kerels en goede zoons, maar ik ben altijd van plan geweest jou de zegen te geven, zodat jij mijn plaats zou kunnen innemen. Ik weet niet waarom. Er is een kern in je die krachtiger is dan die van je broers, Joseph. Een grote zekerheid diep in je binnenste.’

‘Maar de mensen trekken in groten getale naar het Westen om zich daar te vestigen, vader. Je hoeft maar een jaar op het land te wonen, een huis te bouwen en een beetje te ploegen en het land is van jou. Niemand kan het je ooit weer afnemen.’

‘Dat weet ik, ik heb ervan gehoord. Maar veronderstel dat je nu zou gaan. Dan heb ik alleen maar brieven om me te vertellen hoe het met je gaat en wat je doet. Over een jaar, of hoogstens twee, dan ga ik met je mee. Ik ben een oude man, Joseph. Dan ga ik eenvoudig met je mee, boven je hoofd, in de lucht. Dan zie ik het land dat je uitzoekt en het huis dat je bouwt. Ik zou erg benieuwd zijn hoe het eruit ziet, weet je. Misschien zou er zelfs een manier zijn waarop ik je zo nu

en dan zou kunnen helpen. Stel dat er een koe van je verdwaald is, misschien zou ik je kunnen helpen om die te vinden. Als je zo in de lucht zweeft, kun je alles in de verte goed zien. Als je nou nog even wacht, dan kan ik dat doen, Joseph.'

'Anderen krijgen de beste landerijen,' zei Joseph koppig. 'De eeuw is drie jaar oud. Als ik nog langer wacht is het beste land misschien allemaal weg. Ik verlang naar het land, vader,' en zijn ogen werden koortsachtig door dat verlangen.

John Wayne knikte en knikte nog eens en trok zijn sjaal dichter om zijn schouders. 'Zo zit het dus,' zei hij peinzend. 'Het is niet maar gewoon een beetje ongedurigheid. Misschien kan ik je later wel terugvinden.' En toen beslist: 'Kom bij me, Joseph. Leg je hand hier. Nee, hier. Mijn vader deed het ook zo. Een gewoonte die al zo oud is kan niet verkeerd zijn. Nu dan, laat je hand daar liggen.' Hij boog zijn witte hoofd. 'Moge Gods zegen en mijn zegen op dit kind rusten. Moge hij leven in de glans van het Aangezicht. Moge hij zijn leven liefhebben.' Hij was een ogenblik stil. 'Nu, Joseph, je mag naar het westen gaan. Met mij hier ben je klaar.'

De winter kwam snel, met diepe sneeuw en de lucht was tot fijne naaldjes bevroren. Een maand lang dwaalde Joseph door het huis, onwillig om zijn jeugd en alle sterke, materiele herinneringen die daarmee samenhangen vaarwel te zeggen, maar de zegen had hem afgesneden. Hij was een vreemdeling in zijn eigen huis geworden en voelde dat zijn broers blij zouden zijn als hij weg was. Hij vertrok voor de lente gekomen was en het gras was groen op de heuvels in Californië toen hij er aankwam.

2

Na een tijd van rondtrekken kwam Joseph in de lange vallei die Nuestra Señora heet. Daar liet hij zich inschrijven als eigenaar van een stuk land. Nuestra Señora, de lange vallei van Onze Lieve Vrouw in Midden-Californië, was groen en goud en geel en blauw toen Joseph er aankwam. De vlakke bodem was bedekt met hoge pluimen van bloeiend gras en met kanariegeel mosterdzaad. De rivier San Francisco stroomde luidruchtig over zijn steenachtige bedding, door de spelonk die gevormd werd door het smalle woud. Twee flanken van de bergketen langs de kust hielden de vallei van Nuestra Señora nauw omvat en beschermden deze aan de ene kant tegen de zee en aan de andere kant tegen de verzengende winden uit de grote Salinas Vallei. Aan het zuidelijke uiteinde verleende een bergpas toegang tot de lager gelegen heuvels en door deze pas stroomde de rivier het dal uit. Dicht bij de bergpas lag de kerk en het stadje van Onze Lieve Vrouw. Samengeschoold om de gedroogde-kleimuren van de kerk lagen indianenhutten en hoewel de kerk met haar afgeschilferde heiligenbeelden nu vaak leeg stond en een gedeelte van het dak in een verbrijzelde hoop op de

grond lag, en hoewel de klokken kapot waren, woonden de Mexicaanse Indianen er nog steeds dicht omheen en hielden er hun feesten, dansten La Jota op de aangestampte aarde en sliepen in de zon.

Toen zijn land was ingeschreven ging Joseph op weg naar zijn nieuwe woonplaats. Zijn ogen glinsterden van opwinding onder zijn breedgerande hoed en hij snoof de lucht van de vallei hongerig op. Hij droeg een nieuwe, blauwe werkmansbroek met een rij koperen knopen om zijn middel, een blauw overhemd en een vest vanwege de zakken. Zijn laarzen met hoge hakken waren nieuw en zijn sporen blonken als zilver. Een oude Mexicaan sjokte met een pijnlijke uitdrukking op zijn gezicht naar Onze Lieve Vrouw. Zijn gezicht lichtte op van vreugde toen Joseph naderbij kwam. Hij nam zijn hoed af en ging een stap opzij. 'Is er ergens een fiësta?' vroeg hij beleefd.

Joseph lachte van verrukking. 'Ik heb vijftien hectaren grond verderop in het dal. Daar ga ik wonen.'

De ogen van de oude wandelaar vielen op het geweer dat in zijn foedraal vlak onder Josephs been hing. 'Als u een hert ziet, señor, en als u dat hert schiet, denkt u dan aan Oude Juan.'

Joseph reed verder, maar hij riep nog over zijn schouder: 'Als het huis klaar is, geef ik een fiësta. Dan zal ik aan je denken, Oude Juan.'

'Mijn schoonzoon speelt gitaar, señor.'

'Dan moet hij vooral meekomen, Oude Juan.'

Het paard van Joseph stapte snel voort. Zijn hoeven maakten een ritselend geluid door de dorre eikenbladeren, zijn hoefijzers sloegen tegen uitstekende stenen. Het pad voerde door het langgerekte woud aan de zoom van de rivier. Terwijl hij voortreed werd Joseph door schroom bevangen, maar ook door ongeduld, als een jonge man die

een afspraakje heeft met een wereldwijze, mooie vrouw. Hij werd half bedwelmd en overweldigd door het woud van Onze Lieve Vrouw. Er was een merkwaardige vrouwelijkheid in de ineengestremgelde twijgen en takken, aan de lange, groene spelonk die de rivier in de bomen had uitgesneden, en aan de glanzende struiken. De eindeloze groene hallen, portalen en alkoven leken een betekenis te hebben, even duister en veelbelovend als de symbolen van een eeuwenoude godsdienst. Joseph huiverde en sloot zijn ogen. 'Misschien ben ik ziek,' zei hij. 'Als ik mijn ogen weer open doe, merk ik misschien dat dit alles slechts koorts en delirium is.' Terwijl hij steeds verder reed beving hem de vrees dat dit landschap slechts een droombeeld was dat zich zou oplossen in een droge, stoffige morgen. Door de tak van een manzanita werd de hoed van zijn hoofd geslagen. De hoed viel op de grond en toen Joseph afsteeg strekte hij zijn armen uit, bukte zich en klopte liefkozend met zijn vlakke hand op de aarde. Hij voelde de behoefte om de stemming die hem beving van zich af te schudden. Hij keek op naar de toppen van de bomen, waar de zon schitterde op de trillende blaadjes, en de wind ruisend zong. Toen hij weer opsteeg wist hij dat hij zijn liefde voor dit land nooit zou verliezen. Het piepende leer van zijn zadel, het gerinkel van de kettinkjes van zijn sporen en het raspande geluid dat de tong van zijn paard maakte over het bit, zongen de hoge noten boven de hartenklop van het land. Joseph had het gevoel dat hij versuft geweest was en nu plotseling zijn gevoel terug had gekregen, dat hij geslapen had en nu ontwaakt was. Diep in zijn gedachten sluimerde het gevoel dat hij verraad pleegde. Zijn verleden, zijn thuis en alle gebeurtenissen uit zijn kindertijd verdwenen in het niet en hij wist dat de verplichting op hem rustte de herinnering aan dit alles te bewaren. Als hij niet oppaste zou dit land in staat

zijn hem helemaal in beslag te nemen. In een vage poging om de strijd met het land aan te binden dacht hij aan zijn vader, aan de rust en de vrede, de kracht en de eeuwige rechtvaardigheid van zijn vader. Dat was het slot van zijn gedachtenstrijd, want hij voelde dat er geen verschil was. Zijn vader en dit nieuwe land waren één. Toen werd Joseph bang. 'Hij is dood,' fluisterde hij bij zichzelf. 'Mijn vader moet dood zijn.'

Het paard had het bos langs de rivier nu verlaten om een glad, uitgehold pad te volgen dat eruitzag alsof het gemaakt was door het lijf van een python. Het was een oud wildspoor, gevormd door hoeven en poten van eenzame, angstige dieren, die het gevolgd hadden alsof zij zelfs het gezelschap van geesten boven de eenzaamheid verkozen. Het was een pad met ontelbare geheime bedoelingen. Hier maakte het een bocht om een grote eik te vermijden met een dikke, overhangende tak, waar lang geleden een poema op de loer had gelegen, zijn prooi gevangen had en zijn geur had achtergelaten, die het spoor had doen ombuigen; daar liep het pad voorzichtig om een glad rotsblok heen waarop een ratelslang de gewoonte had gehad zijn koude bloed te verwarmen. Het paard bleef midden op het pad staan en sloeg acht op alle waarschuwingen.

Het paardje voerde nu door een uitgestrekte, grazige weide. In het midden ervan stond een groep Amerikaanse eiken als een groen eilandje in een lichtere groene zee. Terwijl Joseph naar de bomen toereed, hoorde hij een angstig geschreeuw en toen hij om het bosje heen was gereden, zag hij een reusachtig wild zwijn met kromme slagstanden, gele oogjes en een grote hoeveelheid borstelig, rood haar. Het beest zat met een scheurend geluid de achterbout van een nog schreeuwend biggetje op te eten. In de verte holden een zeug en vijf andere kleine biggetjes weg, schreeuwend van angst. Het zwijn hield op met eten en nam een strijd-

vaardige houding aan toen hij de geur van Joseph opving. Hij snoof en ging weer terug naar het stervende biggetje, dat nog doordringend gilde. Joseph hield zijn paard met een ruk in. Zijn gezicht was verwrongen van woede en zijn ogen werden lichter, totdat ze bijna wit waren. 'Vervloekt beest,' riep hij. 'Vreet andere dieren op en niet je eigen soortgenoten.' Hij trok zijn geweer uit het foedraal en mikte tussen de gele oogjes van het zwijn. Toen ging de loop naar beneden en een sterke duim ontspande de haan. Even lachte Joseph zichzelf uit. 'Ik ken mijzelf te veel macht toe,' zei hij. 'Dat zwijn is de vader van vijftig biggen en kan de bron zijn van nog minstens vijftig.' Het zwijn keerde zich snel om en snoof toen Joseph verder reed.

Het pad voerde nu langs de voet van een langwerpige heuvel, dichtbegroeid met struikgewas - bramen, manzanita en eikenhakhout - zo dicht in elkaar gestrengeld dat zelfs de konijnen er kleine tunneltjes doorheen moesten maken. Het pad baande zich een weg naar boven, de lange, smalle heuvelrug op, en kwam uit bij een boomrand van verschillende soorten eiken. Tussen de boomtakken hing een wit vleugje mist, dat rustig voort zweefde tot boven de boomtoppen. Een ogenblik later sloot zich nog een doorzichtig wolkje bij het eerste aan, en nog een en nog een. Ze zweefden verder als half zichtbaar geworden geesten en werden groter en groter, totdat zij plotseling in een kolom warme lucht terechtkwamen, naar de hemel stegen en kleine wolkjes werden. Overal in de vallei vormden zich die nietige kleine wolkjes die opstegen als de geesten van gestorvenen uit een slapende stad. Zij leken te verdwijnen tegen de hemel, maar de zon verloor er toch haar warmte door. Josephs paard gooide zijn hoofd omhoog en snoof de lucht op. Bovenop de heuvelrug stond een groepje reuzenmadrones en Joseph zag met verbazing hoe sterk zij deden

denken aan vlees en spieren. Zij hieven gespierde ledematen omhoog, rood als gemarteld vlees en kronkelden als lichamen op de pijnbank. Joseph legde zijn hand op een van de takken terwijl hij voorbijreed. De tak was koud en glad en hard. Maar de blaadjes aan de uiteinden van de afschuwelijke ledematen waren heldergroen en glanzend. Meedogenloze en vreselijke bomen, de madrones. Zij gilden van de pijn als zij verbrand werden.

Joseph bereikte de top van de heuvelrug en keek neer op de grazige weiden van zijn nieuwe landerijen, met hun graspluimen, die in zilveren golven wuifden in de zachte wind, met hun plekken blauwe lupine, als schaduwen in een heldere, lichtende nacht en met de gele klaprozen, als brede zonnestrallen op de aangrenzende heuvels. Hij hield zijn paard in om te kijken naar de uitgestrekte weilanden, waarin groepen Amerikaanse eiken stonden als een eeuwig parlement dat het land regeerde. De rivier, met haar masker van bomen, baande zich een kronkelend pad naar beneden door de vallei. Twee mijlen ver kon hij, naast een reusachtige, eenzame eik, een wit puntje onderscheiden: zijn tent, die hij had opgezet en achtergelaten, terwijl hij zijn bezittingen ging inschrijven. Lange tijd zat hij daar.

Terwijl hij neerkeek op het dal voelde Joseph zijn lichaam kloppen door een hete liefdesstroom. 'Dit is van mij,' zei hij eenvoudig en zijn ogen glinsterden van tranen en een grote verbazing beving hem dat dit van hem was. Hij had een gevoel van medelijden voor het gras en de bloemen, een gevoel dat de bomen zijn kinderen waren en het land zijn kind. Even leek hij hoog in de lucht te zweven en erop neer te kijken. 'Het is van mij,' zei hij weer, 'en ik moet ervoor zorgen.'

De kleine wolkjes stapelden zich op in de hemel. Een heel legioen ijde weg naar het oosten om zich aan te sluiten

bij het leger dat zich al aan het opstellen was boven de heuvelrug. Over de bergen in het westen kwamen de magere, grijze oceaانwolken aansnellen. De wind begon met een snik en zuchtte door de takken van de bomen. Het paard stapte voorzichtig langs het pad naar beneden dat weer terugvoerde naar de rivier, en telkens wierp het zijn hoofd naar boven en snoof de frisse, zoete lucht op van de komende regen. De wolkencavalerie was voorbijgetrokken en een geweldig, zwart leger kwam langzaam in slagorde opmarcheren vanuit de zee, met de dreunende voetstappen van de donder. Joseph huiverde van genot over de aanstaande uitbarsting. De rivier leek zich voort te haasten in haar bedding en onderweg opgewonden te babbelen over de stenen. En toen begon het te regenen. Dikke, luie druppels vielen op de bladeren. Donder rommelde als caissons langs de hemel. De druppels werden kleiner en dichter, schoten door de lucht en sisten in de bomen. Josephs kleren waren in een minuut volkomen doorweekt en zijn paard glom van het water. In de rivier haptten de forellen naar de neergeslagen insecten en alle boomstammen glinsterden donker.

Het pad boog weer van de rivier af en toen Joseph zijn tent naderde rolden de wolken als een grijs wollen gordijn terug van het westen naar het oosten. De avondzon glinsterde op het schoongewassen land, glom op de grashalmen en schoot vonkjes uit de druppels die in de kelken van de wilde bloemen lagen. Bij zijn tent gekomen steeg Joseph af, nam het zadel van zijn paard en wreef de natte rug en schouders van het vermoeide dier met een doek af voor hij het vrijliet om te grazen. Hij stond in het natte gras voor zijn tent. De ondergaande zon speelde over zijn bruingebrande slapen en de avondwind woei door zijn baard. De honger in zijn ogen veranderde in felle begeerte, terwijl hij het lange,